

במעלות קדושים

צוואת יקירינו - התמדה בתורה ובנין הארץ*

בשעת יזכור, ביום כפור, בשמיני עצרת ובשבועות, אנחנו מעלים כל פעם באזכרת נשמות את שמות הקדושים תלמידי הישיבה, ומפרטים את שמות כולם, כולם ממש, כי כל שם ושם הוא מיוחד בשבילנו, כל שם הוא עולם מלא, שזוכרים אותו לעד.

והנה אנחנו רואים את ההורים, ומקשרים שוב את זכרון הבנים עם האבא והאמא היושבים כאן. מתכווץ הלב ונפתח הפצע מחדש.

אך תמיד ישנם כאלה המחפשים את ה"אבלי", מחפשים אותו בשביל להתאושש. רבים מתנחמים הם בעובדה שישנם הרבה הורים שכולים בארץ, ואומרים ההורים הללו: "זה כואב, אבל צריך להמשיך הלאה".

ודאי שיש להמשיך, אך לצערנו המושג "מעלות קדושים", מושג של קדושה, לא קיים אצלם, ומי מאלו מדבר על נשמה? - ממש רחמנות על אלה שלא באים לאזכרה לבית כנסת או בית מדרש שבו קיים נר נשמה, שפרק תהלים מלוה אותו תמיד.

בימים שבנין הארץ היה ענין מרומם, החלוציות של בנין ויצירה למען ארץ ישראל היתה קיימת, היה לכולם מכנה משותף של **ארץ ישראל** - נקודה מעודדת להורים ומנחמת. אולם עכשיו המצב החמיר: אם ראש הממשלה אומר "ארץ ישראל", מיד מתקנת אותו שולמית אלוני ואומרת: "מדינת ישראל", וראש הממשלה מסכים עם התיקון שתיקנו אותו ומתקן את עצמו. זה חמור מאוד! זה פוגע קשות גם בציונות הרגילה של שלושה דורות, הקיימת בארצנו. ואז כשאב שכול עומד על יד קבר בנו שנלחם למען הגליל, הנגב, למען כפר עציון, ובנוסף לכך בן אחר שלו יורד לחוץ לארץ - לאב כזה אין ניחומים.

בימים אלה אנו חוזרים אליכם ההורים ואומרים, הבנים לא באו לבד לישיבה - **אתם שלחתם אותם**. זה לא היה קל בשבילכם, מבחינה רגשית, כלכלית. נמצא כאן ציבור ששלח את בניו לישיבה **מתוך הכרה**, כי רצה שהבנים יקבלו תוכן, בטחון, חזון, אמונה.

אזכרה זו לבנים בתוככי הישיבה, כשנשמותיהם מרחפות בחלל הישיבה, גם הם חונכים אתנו את בית המדרש החדש, אשר ר' צבי אלימלך טל¹ רואה בו את הנחמה, את ההמשך. המשפחה מצד אחד, וציבור בני הישיבה כולו, כמה חסרים לנו בימים אלה בניכם, כדי להמשיך במאבק שלנו. זקוקים אנו למסירותם, לנאמנותם, לחלוציותם, כמה חסרים הם לכלל ישראל!

* באזכרה לבוגרי הישיבה שנפלו, ג' בחשון ה'תשמ"ה. האזכרה התקיימה בבית המדרש שחודש ע"ש דוד שיפמן ע"ה, ממקימה של הישיבה.

1 שופט בבית המשפט העליון, מבני המחזור הראשון בכפר הרו"ה.

עם התייחדותנו אתם כאן, כשאנו מקיימים מה שהם ציוו עלינו, זה נותן לנו דחף להמשיך.

הורים יקרים, מה אתם מצפים מאיתנו בערב הזה - כצוואה של יקיריכם - מתלמידינו הצעירים הלומדים עכשיו בישיבה? - ודאי מצפים אתם להרגיש ש"בחייהם ובמותם לא נפרדו" - חיי הנצח בעולם הנשמות, עולמה של תורה, להתמדת בחורינו בלימוד התורה ועלייתם וגידולם בה. או להמשך ה"לך לך" של אברהם אבינו, לקיום הפסוק "ושבו בנים לגבולם" (יהמיה לא, טז) בכל מרחבי ארצנו. שעל כך מסרו בניכם - בנינו - היקרים את נפשם. הקב"ה הבטיח את כל הארץ לאבותינו, ואנחנו מתפללים שזוכה לראות, יותר ממה שאנחנו רואים, שגילוי "איילת השחר" ותהליכי הגאולה המאירים לנו "קמעא קמעא" יהיו בתהליך יותר מזורז. במידה שאנו מקיימים את ההמשך של מה שקיימו תלמידינו הקדושים, תעמוד לנו זכותם לגאולה וישועה, ונזכה לגאולת יהודה וירושלים במהרה בימינו, אמן.

המצבה כסימן דרך לחיים

"יצב יעקב מצבה על קבורתה" (בראשית לה, כ).

לא רק משום שבאמצע הדרך עלול הקבר להמשיש, על כן הוקמה המצבה. אלא יש כאן גם סמל: מי שלא הגיע לסוף הדרך מי שנפטר באמצע דרכו, יש להציב מצבה לתכונות הבכח שלו שלא יצאו אל הפועל.

מצבה זו אינה רק כזכרון, אלא כתמורה, כסימן דרך, לבאים בעקבותיו לאמור:

יש להמשיך במה שהוחלל, גם אם נפסקו החיים של מי שהתחיל, אין להפסיק בהמשך דרכו. פועלו צריך להמשיך ולהתבצע!

פרידה ולא מיתה מוחלטת*

כמידי שנה בשנה אנו שוב נפגשים. שנה שנה הפצע נפתח מחדש. מה אומר ומה אדבר הפעם, כשגם אני שותף למשפחת השכול. בני היקר, בוגר הישיבה, הרב אברהם יצחק ז"ל, אשר על הגבעה הזאת למד במשך ארבע שנים, נלקח מאתנו בערב ראש השנה, בליל "זכור ברית אברהם ועקידת יצחק".

יש מדרש המקשר את שתי הפרשיות, פרשת לך לך ופרשת וירא. תחילתה של פרשת לך לך נסיון ההליכה לבלתי מודע, וסופה של פרשת וירא - נסיון העקדה. - כאן נאמר: "לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך" (בראשית יב. א), ושם נאמר: "לך לך אל ארץ המריה" (שם כב. ב).

והמדרש (בראשית רבה נה. ח) שואל: איזה "לך לך" גדול יותר? ומשיב כי אכן השני גדול יותר - "ולך לך אל ארץ המריה", אל מקום העקדה, תמור יותר. לנו ההורים ברור הדבר, לנו שביחס לבנינו לא נאמרה מלמעלה ההוראה הגואלת "אל תשלח ידך אל הנער" (בראשית כב. יב), קשה מאד להשלים עם מה שקרה. ואם במשך כל השנים היה קשה לי להספיד, על אחת כמה וכמה השנה כשהפצע האישי טרי.

הקרבת האחרון של הישיבה - הוא מרדכי סויסה הי"ד, תלמיד יקר ומעולה, חבר אחד המחזורים היפים שעברו דרך הישיבה - מחזור "שובה". כל כך קשה לנחם הורים, כשזה קרה רק עכשיו, כשאדמת הקבר עודנה לחה, תחוה, והפצע צורב את הלב.

מה שנותן לנו כח, זהו שאנחנו "עם אלקי אברהם" (תהלים מז. י), שאנחנו לא רק "בני אברהם", אלא גם "עם אלקי אברהם", לא רק שנבראנו בצלם אלקים, אלא "בני אדם" (דברים יד. א), ולא עוד אלא שבנינו נאחזו בכלי החמדה - בתורה - "כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזבו" (משלי ד. ב; עיין אבות ג. יד).

יהודים שאינם שומרי תורה, שאינם שומרי מצוות, בשבילם מכה זאת היא כפולה ומכופלת. בשבילם הבן ממש איננו, איננו אצלם ואיננו בשום מקום. לא כן אצלנו.

אנחנו יהודים מאמינים בני מאמינים, שחינכו אותנו אבותינו לאמונה בשלושה עשר העיקרים, וכך גם חיינו את בנינו, באמונה זאת גידלנו אותם, ובכח אמונה זאת פעלו ועשו חיו והתקיימו - "צדיק באמונתו יחיה" (חבקוק ב. ד), ואנו בטוחים כי בכח אמונה זו התגייסו ונלחמו, נאבקו וסבלו את סבלם בימיהם האחרונים.

בנינו נפרדו מאיתנו, רק נפרדו - וקשה עלינו מאד פרידתם. אך סופו של דבר הוא למעשה גם ראשיתו של דבר. אמר זוד המלך: "אני הלך אליו" (שמואל ב יב. כג). אנחנו הולכים אליהם. ומכיון שנאמר "ואתם הדבקים בדי אלקיכם חיים כלכם היום" (דברים ז. ד), הרי אלו הם חיים שאין אנחנו מכירים אותם, ברור לנו כי חיייהם הם הרבה יותר נעלים משלנו, הרבה מעל למושגי החיים שאנחנו מכירים אותם. אלקים חיים הוא כמכנה המשותף לשתי צורות החיים. בורא העולם והאדם,

* דברי הרב נריה זצ"ל בעצרת הזכרון לנופלי הישיבה, אור לז' במרחשוון ה'תשמ"ו, זמן קצר לאחר הסתלקותו של בנו הרב אברהם יצחק ז"ל.

"אשר בידו נפש כל חי ורוח כל בשר איש" (איוב יב. י), אדון כל הנפשות, רבון כל העולמים, הוא המאחד את כל המעשים.

הזכרנו פעם בכינוס הורים שכולים את דברי האדמו"ר מליובאוויטש, מוהרי"צ ז"ל, כשנשאל ונחקר על ידי הקומוניסטים. המצב שלו היה קשה ביותר, כי בשבילם שימוש בכדור ויריה במקום היה הדבר הקל ביותר. בשעת החקירה הקשה, שם הקצין החוקר אקדח על השולחן ואיים עליו: "אתה רואה את הכלי הזה"? - הגיב הרבי ואמר: "מכלי זה מפחד רק מי שיש לו אלילים הרבה ועולם אחד, אבל לי יש אל אחד ושני עולמות"... מי שמאמין באמונה שלימה בעולם הבא, לא מפחד כל כך מהמוות. המוות איננו סוף פסוק. זהו מעבר לעולם האמת. למעלות של טוהר שאין שם טומאה, למעלות של קודש שאין שם חולין - "מעלות קדושים וטהורים".

בנינו עלו "במעלות קדושים וטהורים, כזוהר הרקיע מזהירים" (מתוך תפילת "א-ג מלא רחמים"), כל אחד לפי דרגתו, נשמתו יותר זוהרת יותר מאירה. משהו מהאור הזה מגיע גם אלינו, והאור הזה נותן לנו כח להמשיך. לא רק להמשיך לחיות, אלא גם לעשות משהו בחיים, להמשיך במה שהם התחילו ולא ניתן להם להמשיך. וככל שנקלוט יותר את קווי האור המגיעים אלינו, נתאושש ונתחזק יותר, ונוכל לעשות יותר ויותר.

וזאת הברכה וזאת המשאלה, וזאת התפילה: שהקב"ה יתן כוחות לכל האבות ולכל האמהות, לכל המשפחות, לכל מי שמרגיש את צער הפרידה: שהקב"ה יתן כח להמשיך, לא רק לחיות בארץ ישראל, אלא גם לבנותה, לבנות ולנטוע בחומר וברוח.

קיוונו, שבנינו יוכלו לבנות את הארץ, ולהתמסר בעיקר לבנינה החמרי והרוחני בחיים של שלום, ציפינו שבנינו לא יהיו זקוקים לכלי מלחמה, והנה לא כך התגלגלו הדברים. אמנם הבן היקר שלנו לא נפל במלחמה, נסים גדולים קרו לו ולחבריו בגדוד השריון, בקו האש הראשון בחזית המצרית, אולם יושב כאן ציבור הורי חיילים מכל המלחמות, שהנסיים האלה לא קרו להם, ועל שפתותיהם תפילה ובלבם משאלה, שלא יצטרפו אליהם הורים נוספים נפגעי מלחמה, ושגם בימי שלום לא יבואו רוצחים כאלה, שצרפו אלינו את משפחת סוויסה ממושבת תירוש.

היום שמעתי ברדיו הגדרה חדשה "עונש מוות למתבלים רוצחים", כאילו ישנם מתבלים שאינם רוצחים, והרי כל מחבל בא לרצוח, לרצוח ללא הבחנה, גברים נשים וילדים. ואנו תפילה שכל הדיבורים מסוג זה ברדיו ובטלוויזיה המחזקים את ידי המתבלים צמאי הדם, לא ירפו את ידינו, לא ישברו את רוח חיילינו; שעמידתו האיתנה של צה"ל, שתגובתם הנמרצת של האחראים לבטחון, יביאו לכך שלא יצטרפו אלינו עוד הורים של קרבנות מערכות מלחמה ולא של קרבנות מארבים בדרכים בעתות שלום.

אנחנו מצפים לשנה של שלום, כולנו מצפים שיקויים בנו מה שנאמר לאברהם אבינו: "לזרעך אתן את הארץ הזאת" (בראשית יב. ז)! אנחנו העם היחידי שיש לו זכות על ארץ ישראל, על הארץ כולה. אין מקום לפשרות טריטוריאליות. כולנו מאמינים באמונה שלימה, שארץ ישראל היא כולה שלנו ואנו כולנו שלה.

בנינו נפלו על קידוש השם, על קדושת העם והארץ. הם נפלו למען נצח תורת ישראל, למען נצח עם ישראל וארץ ישראל. הם נמצאים כולם בעולם הנצח, ויחד אתנו הם מצפים שנזכה לגאולה שלימה, לאור חדש אשר יאיר על ציון וירושלים.

בזכות הקרבתם של חיילינו זכינו לבית של מדינת ישראל*

התייחדות עם הבנים שעלו במעלות קדושים למען העם והארץ, היא הרבה יותר מעצרת זכרון. על יצחק אבינו לא נאמר "וזכרתי את בריתי יצחק" (עיי' ויקרא כו. מב), כי אפרו ציבור על גבי המזבח (ויקרא רבה לו. ז) - עקידתו שרירה וקיימת. וכך גם אצלנו: רוח בנינו מרחפת בבית מדרשנו שבו למדו תורה, ולאור מסירות נפשם אנחנו מתחנכים, מעוז אמונתם אנו שואבים כוחות עמידה מול עולם עויין, עולם שבינו לבין עצמו הוא מחולק, אבל שנאת עולם לעם עולם מאחדת אותו.

- "אברהם העברי" (בראשית יד. יג) - כל העולם מעבד אחד והוא מעבד אחד" (בראשית רבה מב. יג).

נתחזק אנחנו ויתחזקו ההורים השכולים, בצור ישראל, בגואל ישראל, ונגיע לימים טובים מאלה, לימי שלום על ישראל.

עמנו נושא עמו משא כבד של זכרונות, ממצרים ועד עמלק, זכרונות עמלק של ימינו - הנאצים, והיום אנחנו זוכרים את חיילי צה"ל שגוננו ונפלו בשירות צבא ההגנה לישראל.

שונים זכרונות חיילי צה"ל מכל הזכרונות האחרים בכל דור ודור. תמיד מסרו נפשם יהודים על קידוש ד' ונשאר לכל ישראל רק זכרון. עכשיו נשאר לנו מכל אחד ואחד אישית, לא רק הזכרונות, כי אם נשאר בית בזכות הקרבתם - חיים בבית של מדינת ישראל. ואם חושבים על מצב עם ישראל, הרי כשעם ישראל ראו את המצרים על שפת הים לא ידעו לאן לברוח, רק שבט בנימין החליט לקפוץ לים מבין ארבע הקבוצות (מכילתא בשלח פרשה ה). גם בימינו רק קצת אנשים שייכים לשבט בנימין הקופצים לים, ובזכותם ארץ ישראל קמה לתחיה. לכן זכרון זה שונה מהזכרון הקולקטיבי הכללי של עם ישראל.

הגמרא (פסחים נ, א; בבא בתרא י. ב) מספרת על רב יוסף בן רבי יהושע בן לוי שהיה חולה אָנוּש והיה בשמים וחזר (כיום זה נקרא: "מת מוות קליני" - המעי). כשהתעורר שאל אותו אביו: "מה ראית שם"? ענה: עליונים למטה ותחתונים למעלה. ושמעתי שהיו אומרים: הרוגי מלכות אין אף בריה יכולה לעמוד במחיצתם" - קדושתם עולה על כל האחרים. ושואלת הגמרא: באיזה הרוגי מלכות מדובר? האם הכוונה לרבי עקיבא, או לחביריו, עשרת הרוגי מלכות? מי הם אלה שמדובר בהם? ועונה הגמרא שמדובר בהרוגי לוד. מסביר רש"י (בבא בתרא ד"ה הרוגי לח) שהכוונה ללוליניוס ולפפוס, יהודים או גויים, לא ידוע עליהם שום דבר מיוחד, מלבד שבשעה שאדרינוס, כתוצאה מהריגת בת המלך, רצה להרוג את כולם, קמו הם שניהם והקריבו את עצמם למען עם ישראל וקיבלו על עצמם את העונש, כדי להציל את כולם (עיי' תענית יח. ב).

לבני הכפר היו זכויות גם בחייהם. גדולות זכויותיהם ביותר, ואילו עתה נוספו להם זכויות נוספות, זכות קדושים. זכרונם לא יסוף מאתנו, ובזכותם נלמד לעלות ולהתעלות בתורה ובעבודה, בירת שמים ובמידות, ונזכה לגאולה שלימה.

* דברים שבעל פה, שנאמרו בכינוס ביום הזכרון לחללי כפר הרווא"ה הית"ן.

לימוד התורה - הנצחת זכר הנופלים*

מדברי הרב צוקרמן והרב צמל שליט"א, התעוררה השאלה: כיצד מנציחים? איך ממשיכים את החיים היפים שנפקדו? איך ממשיכים את גידול האילנות שנעקרו?

והנה ניתנת תשובה, במסכת בבא בתרא. שם הוצגה השאלה על ידי מלך ממלכי ישראל, אמנם ממוצא לא ישראלי, הוצגה השאלה על ידי הורדוס. הורדוס שמלך בתקופת בית שני, בשעת כעס, בשעת רוגז, פגע קשות, נתן פקודת מות לחלק ניכר מחכמי ישראל. נקפו לבו אחר כך, מה עשיתי? והוא שואל אותה שאלה. הוא פונה אל בבא בן בוטא, חכם מופלא שנשאר שריד בחיים, ושואל אותו את השאלה מה לעשות? איך אני יכול להחזיר לתחיה את אותו האוצר הגדול של כלל ישראל של חכמי ישראל? ובבא בן בוטא נותן לו תשובה: "הוא כיבה אורו של עולם, ילך ויעסוק באורו של עולם" - הוא כיבה חייהם של חכמי ישראל שהם הנושאים בליבם, במהותם, ביעודם ובשליחותם את אורו של עולם, ילך ויעסק בבנין בית המקדש, מרכז הקדושה בעולם שהוא המקום המנביע, אותו מקום הייצור של האור, כמו שתחנת חשמל יוצרת אור ומזרימה אור לכל. זה עליך לעשות, לבנות בית מקדש, מרכז הקדושה בישראל, ככל שהוא ישופר, ישופץ, יהפוך לכח חזק ומרשים, יותר פועל - הוא יחדיר את אורו של עולם.

מה נעשה אנחנו? איך נשתמש בעצה הזאת של אותו תנא קדמון ושמו בבא בן בוטא בעולמו אנו? בשעה שבית המקדש אינו קיים, בשעה שעל הר ציון ששמים שועלים הילכו בו? אפילו למקום שמותר, לא נותנים להכנס ואין אנו יכולים לעלות ולראות ולהשתחוות לפניך בבית הגדול והקדוש מפני היד שנתלחה במקדשך.

יש תשובה לכך בדברי חכמינו במקום אחר: "מיום שחרב בית המקדש אין לו לקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה" (ברכות ה. א), באותו מקום שאנשים קשישים וצעירים לא רק מדברים, בצורה מופשטת אלא באופן ממשי איך צריך לחיות אדם מישראל - ד' אמות של הלכה. כמו שאומר המהר"ל מפראג: הלכה זו דרך ההליכה בעולם, לאן תלך, איך תלך, ההדרכה המתמדת של חיים ייחודיים, כמו שנאמר לפני מתן תורה "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש, אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל" (שמות יט. ו).

ד' אמות של הלכה - זה המשך של בית המקדש.

נר נשמה, נשמת אדם - כל אדם מישראל נשמתו היא נר, ובשעה שאנחנו רוצים להדליק את הנר מחדש, זאת היא הדרך, ד' אמות של הלכה זהו המתכון!

כאן ההמשך והרציפות. כמה נשמות נמצאות איתנו לא רק בשעת הזכרת הנשמות כשאנו עוברים על כל אחד ואחד ומזכירים את שמו, מתייחדים עם זכרו. לא רק אז, בגמרות ישנות מלפני עשר שנים, גם מלפני שלושים שנה וארבעים שנה, תמצאו מדי פעם בפעם את הנשמות, וכל פעם שאני פותח גמרא ישנה שנלמדה, פותח את השער ורואה את השם של מי שלמד בה, ולפעמים גם רשם את שמות חבריו, שמות המחזור שלו, אני לא פעם תולש את השער מהגמרא הישנה הזאת ומכניס את זה לחדר שלי. שוב הוא חי לפני, הוא קיים לפני (בהתרגשות), הוא והגמרא שלו. על כן, כל פעם שבישיבה חוזרים ללמוד עוד פעם בבא בתרא, עוד פעם גיטין וקידושין, עוד פעם בבא

* דברים בטקס הזכרון לבוגרי הישיבה בשנת ה'תשמד. מסר הרב אורן לש.

מציעא, עוד פעם בבא קמא - הם חוזרים. הם יושבים איתנו ואנחנו יושבים איתם. כשאנחנו עולים לתורה אנחנו מברכים: וחיי עולם נטע בתוכנו (מסכת סופרים יג. ח). לא רק חיי שעה, כל החיים שלנו, אין כל ספק, גם מבחינת חיי שעה יש רוממות בעולמה של תורה.

דידנו ראש המועצה האיזורית, הוא מרגיש זאת באופן יותר עמוק בערב זה, אבל הוא מרגיש זאת גם בפעמים אחרות. אנחנו יודעים כיצד הוא שמת בכל ביקור בישיבה, להרגיש, לחוש מה מתרחש כאן. זה לא רק חיי שעה, יש כאן חיי שעה נעלים ביותר שמשתדלים עד כמה שאפשר לשפר אותם.

אלה "חיי עולם נטע בתוכנו" (מסכת סופרים יג. ו), פה המסר של עם ישראל, פה המסר של ארץ ישראל ובשעה שאנו מדברים על חיי עולם - אז זה מעל לחיים ולעולם, מעל לחיי השעה ומעל למוות של השעה. בנצח אין הבדל, עולם זה, עולם הבא, עולם התחיה, עולם הגאולה, בנצח הכל נמצא מעל. במעלות הקדושים וטהורים כזוהר הרקיע מזהירים, שם אין שום הבדל בין חיי שעה וחיי עולם, עבר עתיד והווה קשורים יחד.

וזאת משאלתנו, וזאת תפילתנו: שנזכה להמשיך את החיים היפים של הנעדרים בתוככי החיים שלנו, שנזכה להמשיך את הקשר עם אלה שנשמותיהם מרחפות בחלל בית מדרשינו. ואנחנו מתפללים ומבקשים שהקב"ה יעזור לנו, שכל בנינו הנמצאים באוהל שם, באהלה של תורה, ירגישו בעומק ליבם את המושג של חיי עולם הנטועים בתוכנו, וישתדלו יום יום להשקות את הנטיעה הזאת, שתישא פירותיה במעשים יפים. ויתקיים בהם ובנו גם יחד, בנעדרים ובנו גם יחד, "ואתם הדבקים בה' אלוכם חיים כלכם היום" (דברים ד. ז).

חללי צה"ל הם נכס כלל ישראלי*

"קדושים אשר בארץ" (תהלים טז. ג).

כל אשר נפל במלחמות ישראל, קדוש יקרא לו, והוא לא נחלת הקרובים אבא אמא בלבד, הוא נחלת עם ישראל, ונכלל בין כל הקדושים "הנאהבים והנעימים בחייהם, ובמותם לא נפרדו" (שמואל ב א. כג). לא רק חלק מהמשפחה הם, אלא הפכו הקדושים להיות נכס של כלל ישראל.

אם על דמי מי שנפל במערכה הראשונה - הלא הוא הבל, נאמר: "קול דמי אחיך צעקים אלי מן האדמה" (בראשית ד. י) - על אחת כמה וכמה מי שנפל על קיום והגנת עם ישראל - דמו רותח, ו"דבש דמים אותם זכר" (תהלים ט. ג).

בזכות אלה שמסרו נפשם אנו חיים וקיימים. לא רק המשפחה אלא כל אלה שהכירו אותנו, קורבנם הוא זה שמגן עלינו.

יאמר נא הקב"ה למשחית הַרְף, ויתקיים בנו "ופרוש עלינו סוכת שלומך", עלינו ועל כלל ישראל.

* על קברו של ברוך סלומון הי"ד, בן המושב חיבת-ציון, הנושק לכפר הרא"ה.

קולו הזועק של דם הנופלים*

"קול דמי אחיך צעקים אלי מן האדמה" (בראשית ד. י) - בידוע שגוף האדם שייך לדומם, שאינו מדבר ואינו משמיע קול. והנה חידוש לנו הקב"ה ששונה הדם מכל הגוף - "כי הדם הוא הנפש" (דברים יב. כג), "כי נפש הברש בדם הוא" (ויקרא ח. יא). וגם לנפש יש קול, וכשהדם נשפך על ידי בני עוולה, הוא זועק, הוא מזעיק, וקולו מרעיד, מרעיש לבבות.

לא עם ריב ומדון אנחנו ולא ששים אלי קרב, לא אל תרועת מלחמה נשואות עינינו אלא אל חיים של שלום. תורת החיים שלנו, כל נתיבותיה שלום. ועל כן דואב לבנו על המלחמות שכפו עלינו שונאינו, על שאילצו את בנינו להתגייס למלחמות.

הדם הצעיר אשר נועד לחדות חיים, לפעול וליצור על פני האדמה, אינו משלים עם גורלו המר, שהוא נשפך, שהוא נקבר באדמה. הוא צועק, הוא קובל, הוא תובע מאתנו שלא נשלים עם שפך הדם, שנעשה יותר ויותר לחזק את מערכותינו, להרתיע את מבקשי נפשנו מכל פגיעה נוספת, מזלת כל טיפת דם בקרבות.

קול המונו של עולם, רעש הטרדות היומיומיות, מחריש את קול הדם, אולם בהגיע יום הזכרון, כאשר אנו משתחררים מן השיגרה ומתייחדים עם זכרם של יקירינו, קולטות האזנים את הקול העולה מבין רגבי האדמה, הקול המתגבר והולך, הקול הזועק והמזעיק.

נצרו את חייהם בצרור החיים

האדם רוצה להרגיש המשכיות, שזכרונו ימשך גם בעתיד.

"חיי עולם נטע בתוכנו" (מסכת סופרים יג. ו).

- אנו נאחזים בחיי עולם - בדברים שקשורים לנצח, ועד ידי זה ממלאים את רצונם הפנימי להמשיך לחיות בקרבנו.

וגם אם הם אינם אתנו, זכרם אתנו ואנו רוצים להמשיך את דרכם, שנפסקה באמצע.

נצרו רוח חייהם בצרור החיים, האור הגנוז של הקרבנות שנפלו למען עם ישראל, ארץ ישראל, יאיר לנו להמשיך את דרכם.

הנשמות הטהורות הם אות של מסירות נפש, של קידוש ד', וימשיכו להאיר לנו עד שנוזכה שיקוים בנו "אור חדש על ציון תאיר".

* דברים שנכתבו ע"י הרב לקראת אמירתם בישיבה בעצרת ליום הזכרון.

ההתייחסות ללוחמים שמסרו נפשם על קדושת העם והארץ

הרבנית רחל נריה

בי" בחשון, יום הקמת הישיבה, מתקיימת בישיבה מידי שנה בשנה, אזכרה לנופלים, וכרגיל היה גם בעלי ז"ל אומר דברים לזכרם.

בשנה האחרונה לחיינו הוא היה בתאריך זה מאושפז בבית החולים "לניאדו" בנתניה, וכמובן שלא יכול היה להשתתף. הדבר כנראה הציק לו, והנה באחד הימים הוא התאושש פתאום והתחיל לדבר בבהירות בקול רם, כאילו הוא מדבר בפני ציבור גדול. אנחנו נהגנו לכתוב בדרך כלל את דבריו, ומאחר שזה היה משהו מיוחד, לקחתי תיכף עט וכתבתי את הדברים. **וכך הוא אמר:**

זכינו בי"ה שהם ספגו בתוכם את כל היפה והמבורך.

אשרינו מה טוב חלקנו שגדלו לתפארת בנאמנות ובאמונה, ובעיקר בימים אלה, כשאחרים חשבו שלא נצליח להעמידם במקום הזה.

איתם אנחנו מתייחדים בעוז ובאמונה.

אנחנו רוצים להעמיד אותם לנס ולדוגמא.

נחלתם לעולם תהיה.

תהא נשמתם צרורה בצרור החיים, והאחרים ילכו לאורם.

נתבקשתי להתייחס לגישתו של בעלי ז"ל ללוחמים שמסרו נפשם על קדושת העם והארץ.

רכותי אפוא, כמה ציטטות מדבריו.

עם קום המדינה, שעל הקמתה הוכרז במוזיאון ישראל בתל אביב ביום נפילת גוש עציון על

קרבנותיו הרבים, הוא כתב:

לבו של אדם אינו מסוגל להכיל שמחה גדולה. לבו של אדם אינו מסוגל להכיל אסון גדול. ועל

אחת כמה וכמה שאין הלב יכול להכיל שמחה גדולה ואסון גדול כשהם באים כאחת.

במצב זה אנו נמצאים היום, אחרי ההכרזה על המדינה ואחרי האסון של כפר עציון. אנו רואים

את פני מדינתנו העצמאית דרך משקפים אדומות מדם כפר עציון...

נתקיים בנו "בקרבי אקדש" (ויקרא י. ג), ואין מילים בפינו, אלא - "וידם אהרן" (שם)... אולם המומתים, הפצועים והשבויים, מצוים עלינו את השמחה. כי הם מתו, נפצעו ונישבו, למען היום הזה, למען תקומת מדינת ישראל.

מקברות האחים, ממטת הדווי, ממסגר השבי, קולות קוראים לנו: אנו איננו יכולים לשמוח - שמחו נא אתם במקומנו, בשליחותנו.

אכן קשה מאד למלא את השליחות הזאת, ברם חייבים אנו למלא אותה...

ואילו, אחרי ניצחון מלחמת ששת הימים, הוא כתב:

אשרי הדור אשר ראה את יד ד' הגדולה, בגילויים מופלאים של עוז כוח וגבורת מלחמה, בגילויים מופלאים של מסירות נפש של חיי אדם מישראל ועל קוממיות העם כולו לחירות ארץ קדשו, נחלת אבותיו.

אשרי הדור אשר חזה את "ימין ד' רוממה" (תהלים קיח. טז), על הקמים עלינו לבלענו ולהשמידנו. יד זו ששחררה את שרידי מקדשנו... ופורשת סוכת שלום עלינו ועל ירושלים עיר תפארתנו.

אשרי הדור אשר ראה בהתרחב גבול הארץ ביהודה ובשומרון, מהררי חרמון ועד מצרים. ויזכרו לטובה כל הנופלים במערכות אשר דמם הטהור מאדים את שחר הישועה, אשר מקברם עולה ומתנשא נס הנצחון - "לפני שמש ינון שמש" (על פי תהלים עב. ח)!

עם זאת הוא אינו מתעלם מן הכאב. ואחרי מלחמת יום הכפורים הוא כותב:

פליאה מנקרת במוחנו: איכה נפלו בחרב דוקא מיטב בחורינו, וביניהם מספר כה ניכר של ארזי לבנון צעירים, של בני תורה מעולים, מבחירי הישיבות הישראליות, ואחרים? אכן לא ניתנה תשובה לשאלה הנוקבת: "זו תורה וזו שכרה" (ברכות טא. ב)? שנשאלה בגמרא ביחס להריגתן של רבי עקיבא ועשרת הרוגי מלכות.

אכן הם לא נפלו. הם קמו, עלו ונתעלו. הם ניצבים ועומדים כלפידים בוערים מאירים, כמקדשי השם בכל דורות ישראל, כעמודי אש ההולכים לפני העם לנחותו הדרך, להאיר לפניו.

ועם כל זאת אין ניחומים להיעדרם. גם כשנאמר לאב השכול לאהרון הכהן מפי אדון הנביאים בדבר ד': "בקרבי אקדש", קיבל האב קדוש ד' את הדברים בדממה כבדה - "וידם אהרן" כי אין הנגלה שבלב האדם יכול להכיל את דרכי ד' הנסתרים, כמאמר הפסוק בתהלים (עד. ט): "ולא אתנו יודע עד מה?"

נמעטי אפוא בדיבור, ונתרכזו בשתיקתנו ובדומיית אבלנו עם אבל היחידים הידועים לנו, ועם אבל הרבים, על כל אדם מישראל שנתן נפשו במערכות מלחמה.

נשתתף עם ההורים השכולים בעומק אבלם, עם הרעיות שבורות הלב בכאב דכאון, עם הילדים הרכים העטופים באבל צערם. נחיה עם המשפחה, אשר העדרו של היקר, של האהוב, מלוח אותם יום יום.

נשא אתנו את הכאב המתמיד של השאלות, בלי להרגיע עצמנו בתשובות כל שהן, כי הכאב המתמיד הזה הוא המקשר בין אלה שעלו במעלות קדושים וטהורים לבינינו, הוא המשפיע על הוויתנו, הוא המסוגל גם להביא לשינויים לטובה בארחות חיינו.

זכרונם המתמיד הוא מקור ברכה לבנין עולמנו.

... כאותם הנהרגים על קידוש ד', וכגבורים שמסרו נפשם למען העם, שבמותם ציוו לנו את החיים, ציוו עלינו חיים מתוקנים ושלמים, שלשם קיומם הקריבו נפשם. וגם אחרי הפרדס מעולם החיים שלנו, ממשיכים הם להשפיע עלינו מזיו נשמתם.

והרב קוק זצ"ל אומר :

"היחידים הנספים בלא משפט שבתוך המהפכה של שטף המלחמה, יש בה ממידת מיתת צדיקים המכפרת. עולים הם למעלה בשורש החיים, ועצמות חייהם מביא ערך כללי לטובה ולברכה אל כלל בנין העולם" (אורות. המלחמה. פרק א).

במקרה שלנו - **יואב ז"ל** - שלא הכרתיו, מייצג גם את ציבור תלמידי ההסדר. כתיבת ספר התורה לשמו ולעילוי נשמתו, עוזרת גם לעילוי כללי של החיים, ללימוד תורה, לחיזוק ההכרה הדתית מחד, ולחיזוק הקשר עם ארץ ישראל מאידך.

עליו ועל שכמותו אמר בעלי ז"ל :

מתברר שאלה שלומדים תורה אין להם שום תסביכים בקשר לזכותנו על ארץ ישראל ולא בנוגע לייחודו של עם ישראל.

בחור שישב באוהלה של תורה, וינק ממקורות הנצח יניקה של ממש, זה נותן לו את הכוח ואת היכולת לעמוד במערכה בלב שלם ובנכונות מלאה.

מאיר ז"ל כמו האחרים - "במותו צוה לנו את החיים", והוריו וכל השותפים לרעיון ולביצועו, עם כתיבת וסיום ספר התורה ממשיכים את דרכו.

עשרת הראשונים*

הנה מלאה שנה לנפול עשרת הקרבנות הראשונים של גוש עציון. אותה פרשה שנסתיימה בצורה האיומה ביותר בכל מערכת מלחמתנו - נפתחה במסע העקידה של עשרה ראשונים אלו. בפרצם להם דרך אל ביתם, אל ההרים, הרי חברון אשר אוו למושב למו - בין סלעים נפלו חללים, ופראי ישמעאל - בגופותיהם הטהורות התעללו, ומדי נזכרם יהמו הלבבות: איכה נפלו גבורים, איכה נפלו קדושים.

היקרים והחביבים! הרי כל אחד מהם היה עולם מלא. מטובי בנינו, מעידית שדותינו. מי לא יזכור ברטט את הגדול שבתבורה, את שלום טרלר (קרניאל) האהוב. אי קרבן אשר ישוה לו בתומו, במסירות נפשו השלימה והגמורה, ושלמה קלאפהולץ הצנוע והחרוץ, ומשה ווינברגר הרציני והשקט, ושמואל קניגסברג המסור והבלתי נרתע, ומשה פרידריך התלמיד חכם והלמדן, ורפאל היימן הטוב והעלז, וכל אותם השומרים הנוטרים הנאמנים - יקירי בנינו, מיטב תלוצינו.

רב היה השבר וגדול היה הכאב על האסון הזה בגוש. ולא ידע הלב ולא ניבא, כי מערכה ראשונה זו, המערכה הגלויה, אינה אלא הקדמה למערכה איומה יותר, המערכה האחרונה, הנסתרית, אשר אין אתנו יודע עד מה עמקו מוראותיה...

ומתנחם הלב נחמה פורתא בילדים אשר היו לפליטה. נחמה הם לאמהות הדוויות, ונחמה הם לכל המתאבל על חורבן כפר עציון.

הנה כתב שלום הי"ד רק לפני חמש שנים, ביום העברת הילדים ממחנה קבוצת אברהם בכרכור (ט"ז בסיון, תשי"ד): "חג לנו היום ושמחה. על אף כל התלאות רונן הלב לשמע צהלת הילדים, למראה הדור הצעיר השוכן בגבולנו... בהגיע ילדינו אלינו אנו פונים אל העתיד...". ובסופה של הרשימה תפילה קצרה:

"ועל ילדינו נתפלל בשעה זו: ישמור ד' אותם מכל צרה ופגע רע ויברכם".

ומה גדול הכאב שהתפלה עשתה רק מחצה. הילדים הוצאו בעוד מועד מגוש עציון. הילדים נשארו בריאים ושלמים גם בסבלות מצור ירושלים. אולם האבות לא זכו לראותם שוב, כי היה הררם קברם וביתם מצבתם. ישמור נא אלוקים את ילדי ההר, ושבו והמשיכו את עבודת אבותיהם אשר במותם צוו עליהם את החיים¹.

* נכתב לכ"ח סיון ה'תשט במלאת שנה לנפילת "שיירת העשרה" בדרך לגוש עציון בתאריך כח' סיון תשי"ח.

1 זכה ותפילתו נתקבלה, ועם שחרור ישי"ע במלחמת ששת הימים חזרו בני ההר אל הכפר ויבנו מחדש את כפר עציון (בין הבולטים שבמקימים נמנה גם חנן פורת, מבני כפר עציון, שלמד בכפר הראי"ה ואח"כ בכרם ביבנה ובמרכז הרב) והוסיפו עוד ישובים רבים, ויגדל הגוש הלוח וגדל. וגדול כבוד הבית האחרון מן הראשון כי גם ישיבה קבעו על קברם, ישיבת הר עציון אשר באלון שבות, ראשיה ובוגריה בכל העולם יצא קוום ובקצה תבל בוגריהם, ויהי הגוש מגדיל תורה, מקדש שם שמים לתורה ולתעודה.

כפר עציון ששם*

תפארת האדם של בית תורה ועבודה. טובי הבנים של משפחת הפועל המזרחי. אנשי היגע והיזע של החלוציות הדתית. ביניהם גם למדנים מופלגים, וגם חסידים נלהבים, ומהם בעלי הגות ואנשי מעשה. וסביבם צעירים רוננים רוגשים מלאי חדה ושמחת חיים, וצעירות טהורות רוח ויקרות נפש. קהלה טהורה בחייה וקדושה במותה.

דרך חיים מופלאה, נתיב מות מלא רז: העפילו אל ראש ההר, במו ידיהם בנו להם מזבח, ועלי הררם מזבחם נעקדו כלם כאחד...

יש ויפקדוך עינים... עינים מציצות משם... עיניו הטובות השקטות של יעקב ציטרון, עיניו המבריקות החודרות של אהר'לה לובוצקי, עיניו הרציניות המושפלות של שמואל ארזי. ועוד עינים עינים...

וקשה לעמוד בפני המבט האלם, התובע, השואל, המבקש פתרונם.

הם מתו למען המדינה - האם המדינה חיה למען האידיאלים שלהם?

אכן היו אז ימים קשים וחלומות יפים. היו אז ימי אחוה לנשק. אז האמינו כי נלחמים לא רק למען מדינה עצמאית, אלא גם למען החופש המלא, חופש החיים וההתפתחות. "גם בטירת צבי וגם ביחי'עם, גם במשקי עמק הירדן ובגוש עציון - לא נלחמו אך ורק על חרותנו המדינית, אלא על דברים יקרים מעבר לחרות המדינית" (נאום בן גוריון בועידת המזרחי).

מה נשאר לנו היום מהדברים היקרים אשר מעבר לחרות המדינית?

- זועק הדם מכפר עציון, ורוגשות העצמות בהר הרצל ומשק כנפי הנשמות מרעיד את הדממה...הנה הנם העציונים, מכירים מימים מכבר. מימי "סלבקוב" ו"זילונקה" בגולה, ו"שחל" ו"קבוצת אברהם" בארץ¹. ודאי, הזדקנו האנשים, נשזפו בלהט שמש ונוקשו נמתחו ביגע. אלא שדומה צעירות קפצה עליהם. כאן, באוירם הצונן של ההרים, על האדמה המוצקה המסולעת, נעשה קל יותר בחזה והוצק און ברגלים.

בימי הדיונים על ההתישבות, בשעה שהלב רחב ופחד (על פי ישעיהו ט. ה) כשנסב הדיון על ההליכה להרים, שותף היית מרחוק לאותה חרדה פנימית: קבוצה אשר כה רבות עבר עליה, שוב עליה להתחיל מבראשית. האם מותר לדרוש זאת? - האם מותר להענות לכך? - והן הגיעה כבר שעת המנוחה והנחלה גם יחד, ואילו כאן - נחלה שאין עמה מנוחה, נחלה אשר נכוננו לה ימי עמל רבים, לא אחת יכו בצור עד יזובו מים, ומרגבי סלע עצים יעלו וישגשו. ההעפלה להרי חברון, אחרי שנות דלדול נפשי, היתה קשורה במאמץ עליון. לא רק ספקנים מושבעים אלא גם אופטימיסטים, היססו וחששו, שמא לא יספיקו הכחות לכבוש את ההר.

* שילוב בין שני מאמרים ב"הצופה", מכ"ה בחשוון התשי"י, יום בו נקברו הקדושים בהר הרצל, וגי' באייר התשי"א, יום הזכרון לחללי צה"ל, שהוקדם באותה שנה.

הרב הכיר אישית חלק גדול מאנשי כפר עציון עוד מביקורו בפולין בסניפי "השומר הדתי" אחרי הקונגרס הציוני בבאזל בשנת ה'תרצו.

1 אלה הם שמות הסניפים שהרב ביקר בהם.

הנה באה ההכרעה - מעפילים ההרה. וביום העליה - לא יום תרועה היה להם, כי עלו ונאחזו בדרך העליות בשנים הללו. בצנעה, בסוד, משום עינא בישא, ובעבודה נמרצת יוקדת, לתקוע יתד, להניח יסוד, להוסיף נדבך - להעמיד בפני עובדה, בפני מציאות קיימת. וכל אותם המאמצים העל אנושיים אשר מפניהם יגורת - בתומם באו עליהם, ועוד נוסף עליהם כהנה וכהנה.

אולם, זכו העציונים וקיבלו את שכר העפלתם לאלתר. חדות המאמץ ושמתח המפעל רעננו את הכחות, ובכור היגע צורפו ונעשו כבריות חדשות. כי איך לא יודלק בעין שביב חדש למראה הגן הפורח במדרוני ההר, והוא כולו אומר ירוק?! למראה כפר עציון נהנתה כל עין, כיון שהיה זה יישוב פורח. הנאה יתירה נוספה ליהודי דתי כיון שידעו שזהו קיבוץ דתי. ולמרות כל החישובים והשיקולים קרה משהו נפלא: המשימה החדשה והאחראית יצקה כוחות חדשים באנשים ורעננה את הנפשות. התחילה פריחה חדשה, חילוץ עצמות והתאוששות רוח, ונפתחו אפיקים של חיים חברתיים תוססים. מעיינות מרץ נפתחו ושקקו, נתגלתה יזמה ברוכה והכל התקדם ועלה. וכשבת כעבור זמן, ראית לפניך אנשים מסוג חדש - בני הר, מוצקים ויציבים, אנשי סלע, אכן כאלה היו...

זכות גדולה נתגלגלה לעציונים, זכות שהיא חובה - זכות מחייבת. זכו העציונים לשים קינם בסלע ולבנות להם בית בהרי ירושלים, בקרבת עיר קדשנו ותפארתנו, עיר עברנו ועתידנו גם יחד, והיא הנותנת והיא המחייבת בהוה. עליהם הוטל התפקיד לגלות לבני ציון היקרים, לאנשי ירושלים התורנית, את המאור שבחיי ההתישבות הדתית. רב מדי המרחק הגיאוגרפי ומתוך כך - במדה מרובה - גם המרחק הנפשי, בין שני העולמות של היהדות הדתית בארץ. ועל כן יש ענין גדול בקרבה הגיאוגרפית אשר על ידה צריכה לבוא גם הקרבה הנפשית. אשר לא תעשה השמיעה - תעשה הראיה (עיין ראש השנה כה. ב) כי לא יאמר עוד "תא שמעי" אלא "תא חזי". בוא וראה, ראה וקדש (עיין רש"י שם ד"ה ואמאי).

יכירו וידעו הנוסעים לקבר רחל, כיצד בניה של רחל שבים לגבולם. יבינו וישכילו הבאים חברונה למערת המכפלה, כיצד בני בניהם של האבות מכפילים מאמצים לתת גאולה לארץ ולשפן שכינה בארץ.

שם בעירות גליציה המזרחית התחיל החלום, נרקס ונטוה. בלבוב ובבנותיה, ב"שטיבלדיך" של צאנו ורופשיץ, זידיטשוב וקומרנא, הקשיבו בניהם של חסידים לווהטים לקול ציון אשר קראה את הנשמות ל"אילנא דחייא", נמשכו אל קול הקריאה אשר היתה קריאת חיים. כי אמרה ציון: העולה להחיות שוממותי - חיינו הוא לפליטה יהיו, והאיש אשר לקולי ישמע - והיתה לו נפשו לשלן¹.

1 ודאי התכוון רבינו זצ"ל לדברי ה"חפץ חיים" לאחד מראשי הישיבה בראדין (מופיע בספר "חפץ חיים על התורה" פרשת וישלח, עמ' עב): "בשנת תרצ"ג, כשצורר כל היהודים באשכנז ימ"ש, עלה לגדולה ולקח רסן הממשלה בידו, נשאל ה"חפץ חיים" על ידי אחד מראשי הישיבה שלו בראדין: מה יהיה גורלם של אחינו במדינות אשכנז ופולין, אחרי אשר הרשע הצורר הכריז בפומבי על מטרתו להכחיד שם ישראל, חלילה! - ו"החפץ חיים" ענהו, כי זה לא יעלה בידו. מעולם לא הצליח מי שהוא לכלות ולמגר את כל עמנו, בכל ארצות פזורינו. כתוב מפורש הוא: "אם יבוא עשו אל המחנה האחת והכהו, והיה המחנה הנשאר לפליטה" (בראשית לב, ט). הבין השואל כי הסכנה קרובה, והוסיף לשאול לתומו: אם חס ושלום יעלה בידי הצורר להשמיד יהדות אירופה, רוב מנין ובנין של עם ישראל, מי הוא זה אפוא, המחנה שישאר לפליטה? - ועל זה ענהו ה"חפץ חיים" זצ"ל: גם זה כתוב מפורש בדברי הנביאים (עובדיה א, יז): "ובחר ציון תהיה פליטה והיה קדש".

[ושמעתי מפי אחד מראשוני תלמידי מרן הראי"ה קוק זצ"ל, הרב ד"ר משה חיגר, שהגיע אל ה"חפץ חיים" ואמר לו שהוא מתכוון לעלות לארץ ישראל. מששמע זאת ה"חפץ חיים", החליט שהוא צריך ללוותו, כדי להראות מה

ויבואו המקשיבים לקוסוב ויניחו שם יסוד לקבוצת בני עקיבא, ומגליציה המערבית, קרקוב ובנותיה יצאו חלוצים לסלבקוב אשר בין דומברובה לאולקוש, ויקימו שם את קבוצת "עובדיה", היא הקבוצה אשר שם יצא לה ביפי חייה, ובקול דממתה...

ובהתחזק "השומר הדתי" בוורשה ובנותיה, הקים לו קבוצה חדשה צעירה לא רחוק מעיר הבירה הפולנית, הלא היא קבוצת "ראשית" אשר בז'לונקה.

והנה חוברו יחדו בארץ, אנשי קוסוב בני סלבקוב, ושומרי "ראשית", ויבואו שומרונה ויקימו להם קבוצה על יד כפר פינס.

ובימים ההם נפלה עטרת ראשינו, כי לוקח מעלינו מורנו ומאורנו, רבינו הגראי"ה קוק זצוק"ל, ותקרא הקבוצה את שמו עליה - קבוצת אברהם.

ובעצם ימי המלחמה הגיעו פליטי חרב, חברי תנועה נאמנים ומסורים, ויבואו ויחנו בקבוצה. כי היו בין מצוקי שאול ומות, והיתה ארץ ישראל הארץ אשר צותה עליהם חיים, ובארץ הגיעו אל הקבוצה אשר קרניה האירו את מחשכיהם והעלו נר באפלת חייהם.

כה קשה להעלות שמות. עוד מדמדם ניצוץ תקוה קלוש שמא... שמא גם הוא בניצולים.

הרי כפר עציון נתברך בדמויות יקרות, מטובי בניה של החלוציות הדתית. לא לחנם כה קסם ישוב זה לבאים במגע עמו. חשו מיד שיש כאן משהו מיוחד. פה הסתובבו בחורים עם הווי חסידי בלבבות והווי חלוצי במעשים. פה נשתמרה חמימות יהודית מעיירות ישראל שאינן, והיא בקעה ועלתה מתוך חיי העבודה והעמל.

עצום עיניך בן אדם, בשעת שירת "ואנפהא נהירין" (מתוך הקטע "רזא דשבת" אחרי "כגונא", שחלק מהקילות ישראל האשכנזים אומרים אותו לפני תפילת ערבית בליל שבת. מקורו בזוהר פרשת תרומה דף קלה), והובילוך רעיוניך תוך אמוני חסידים אי שם בעיירה גליצאית בין יהודים חמים לוחטים רוגשים, וכשתפקח שוב עיניים ותראה כי אלו הם, אלו בעלי ה"קסקט" וה"חאקיי", יהמה הלב למזיגת פלא זאת, ליציקה החדשה של תכני חיים מסורתיים למטבעות ארץ ישראליות חדשות, מבריקות בזוהר יבלות וקורנות באור אגלי זיעה.

התלקטה כאן העילית שבתנועה. מראשוני "השומר הדתי" בפולניה ו"בני עקיבא" בגליציה. מהם שכבשו את עצמם לחיי תורה מתוך מאבק נפשי פנימי, ומהם שנכבשו לציונות מתוך מלחמה עם היהדות החרדית המתנגדת, ובכל זאת המשיכו לשמור אמונים לכל היפה והבריא שביהדות זאת. פה נתכנסו אנשים מקבוץ "עובדיה" אשר בסלבקוב, קבוץ מופלא בפולחן הדממה שבו, בשירתו הכובשת ורצינותו העמוקה. ולבסוף קיבל כפר עציון אלמנט חדש, צעיר ומוצק: קבוצת "טהרנים", חניכי מקוה ישראל, הכניסה גוון חדש במשובת הנעורים שלה, בתערובת המיוחדת הזאת של "טהרניות" ו"צבריות". אכן, טעם ותיקים וחרן נעורים היה.

אחד אחד ובאין רואה, צפים עולים בזכרון, והלב סף דמעה. ותיקי התנועה, מהם שנפגשת אתם בראשית עלייתם לארץ ומהם שהכרתם מבקורי בקבוץ ההכשרה בגולה. וקשרים נפשיים

יקרה בעינינו חיבת הארץ ויושביה, וליוה אותו ה"חפץ חיים" עד סוף תחומי העיירה ראדין. וכשראו זאת היהודים תושבי המקום, גם הם הלכו בעקבות רבם וליוו את הרב ר' משה לאורך כל הדרך, בצוותא עם רבם הגדול, ה"חפץ חיים" זצוק"ל - ר.י.ה.].

נתקשרו ונתהדקו ברבות הימים. העודרים בשדות התנועה ליוו זה את זה מרחוק, ליוו בנתיב המאמצים והשתתפו מרחוק בסבל וגיל.

באיזו עקשנות משתמטים מלהזכיר את כפר עציון - מבליעים אותו בגוש כולו, ומבליטים בסופו של דבר את "רבדים" (שהיה קיבוץ חילוני - המע)...

גוש עציון נהרס, לוקח בשבי, אולם כפר עציון הרי נהרג, נרצח. האם אין זאת זכותו האחרונה של כפר שלם אשר מסר נפשו בקדושת גבורה, כי יתגדל ויתקדש שמו במיוחד ובמפורש?

- אוי לנו על חברים ידועי שם כי הפכום לחיילים אלמונים.

אכן יש מי שרוצה להשכיח זאת, אולם אנחנו זוכרים יפה יפה: בימים האחרונים ערב הכרזת המדינה, היו עיני הישוב כולו מופנות לכפר עציון. היו האזנים קשובות למערכה המתחוללת בגוש הנצור. וכשם שנפעם הלב לקראת ההכרזה המקווה, כך נחרד הלב מפחד הקץ האפשרי שם בגוש.

- ואשר יגורנו בא לנו. בערב יום המדינה העריב עליהם יומם, וביום בשורת המדינה הגיעתנו השמועה הרעה.

כפר עציון היה הישוב היחידי אשר שילם את המחיר המלא, הישוב האחד אשר נפל כולו על משמרתו, אשר חתם בדם כל בניו על מגילת העצמאות!

וכעת, חוב קדוש הוא להעלות את גבורתם של קדושינו - גבורינו, זוהי חובת התנועה, חובתם כלפי המתים והחיים גם יחד. להוציא ספר המספר את פרשת הגוש בירחי חייו האחרונים. ירחי מאבקו ועמידתו בין מות לחיים, ירחי דיוניו הגורליים וחישולו לקראת הצפוי. לאתר שנקברו עצמות יקירינו תובטח ההבטחה החגיגית: - "והעליתי אתכם מקברותיכם עמי" (יחזקאל לז, יב)! ספר חייהם ומותם כתוב יפתב, ואור נשמותיהם יצרר בצרור חייו¹.

¹ ובינתים זכינו שהחוב נתמלא וספרים רבים העוסקים בנושאים אלו יצאו לאור במשך השנים, כגון "גוש עציון במלחמתו" ועוד.

עמידת כפר עציון תרמה לכושר ההקרבה של צה"ל*

לפני חדשים אחדים שמעתי את דבריך בערב שהוקדש להוצאת הספר לזכרו של שלום קרניאל ז"ל. הקשבתי היטב לדברים שאמרת, ונסיתי למצוא בהם תשובה לשאלה טורדת. וכבר אז נתעורר בי הרצון לבקשך להבהיר לי למה התכוונת בדבריך. אמרת אז, שפרשת כפר עציון אין לזכור אותה רק כחלק מעבר מפואר, אלא שהיא מקרינה אור אל חיינו בהווה, ועלינו ללמוד ממנה לגבי חיינו אנו.

חשבתי אז: הרי זוהי בדיוק הבעיה שלי, בה אני מתלבטת ומחפשת קו ללכת בו. לגבי דידי ענין כפר עציון הוא נשגב ואדיר כל כך, כל רגשותי מקורם במקום ההוא, ועומס הרגשות הוא עצום, באשר איני מוצאת את הקו המקשר בין העבר לבין ההווה שלנו. נראה לי שהם נוגדים זה את זה, שאין לגשר בין המציאות העכשווית לבין המעשים הנעלים השייכים לעבר. כיצד אפשר להפוך את מכלול הרגשות היונקים מן העבר לכוח בונה?

באותה שנה, ביום ט' באב, משיב הרב כך:

מכתבך מונח לפני כל הזמן ותובע תשובה. אולם דוקא מפני שהמכתב אינו רגיל כלל, מפני שהוא נכתב כשהוא מהול בדמעות ודם לבך, אין זה מן הדברים הקלים להשיב עליו. והנה היום, יום האבל המהול באור הגאולה (על פי הגמרא בסוף מסכת מכות), דומני שאהיה מסוגל לכתוב לך, אם לא בדם, לכל הפחות - בדמע.

כשהגעתי בראש חודש סיון תשכ"ז אל הכותל המערבי (בתום מלחמת ששת הימים), בשעת בוקר, וכולי נרגש מהחוויה, ניגש אלי אחד החיילים בוגר ישיבתנו, והודיע לי כי בפריצה לעיר נפל י.ד.. נשארתי עומד הלום רעם, כי מאד חבבתי אותו. ולך אינני צריך להסביר מדוע חבבתי אותו. אכן, חלף הרהור מוחץ: גדול ההישג, אולם מה רב המחיר, כמה יקר! וכשהציקה לי אותה שאלה עצמה, שהציקה לך בתפילת ליל שבת, השבתי לעצמי: אשמתנו היא, שבכדי לגדל ולחזק ולאמץ ולהעמיק בלבנו את ערך ההישגים, "נאלץ" הקב"ה לקדשם בעקידות. והדברים נשגבים מבינתנו, מהרגשותינו. ועל כגון זה נאמר במאורע הראשון של חנוכת המזבח - "וידם אהרן" (ויקרא י. ג).

זו היתה ההרגשה לפני תשע עשרה שנה, בליל שבת אחרי ההכרזה על העצמאות, על תקומתנו, כשכבר ידענו על עקידת כפר עציון.

אולם אם את שואלת על מה שאמרתי בערב הזכרון לשלום קרניאל ז"ל, כי "פרשת כפר עציון מקרינה אור על חיינו בהווה", שלכאורה אינך מוצאת קשר בין העבר הזה להווה שלנו. יתכן,

* מכתב שנכתב לרב נריה זצ"ל מארוסתו של אחד מבוגרי הישיבה, שאביה נפל בכפר עציון בתשי"ח וארוסה נפל במלחמת ששת הימים, במלחמה על ירושלים ושחרורה. תשובתו של הרב על מכתב זה פורסמה ב"מעריב", י" באולול ה'תשכ"ז.

שהייתי מתקשה להשיב לך ולהוכיח אמיתות הדבר לפני המאורעות הגדולים שאירעו זה עתה. אולם עתה הדבר ברור ומחורר: כל גילויי ההקרבה והמסירות, בצבא ובעורף, אינם דברים שנפלו בחלקנו מן השמים. זהו אור גנוז במעמקי הנפש של היחיד ושל הציבור, ואור גנוז זה הוא אור זרוע שנזרע במעמקים על ידי השפעות של מעשים, של עובדות, של אידיאלים וכו'. **ואין לי כל ספק כי לפרשת כפר עציון חלק גדול בכושר ההקרבה של חיילי צה"ל, ובעוד גילויים מרובים שהפתיעונו לטובה. דמו של אביך הי"ד (שנפל בכפר עציון- המעי), לא הלך לאיבוד. זעקת הדם מגיעה בדרכים סמויות, ומניעה ומדרבנת ומפעילה...**

מסיים הרב את אגרתו: ... גם דמו של י.ד. "הנה נדרש" (על פי בראשית מב, כב). אמנם הפצע עודנו פתוח וקשה עוד להתנחם בזה. אבל בשיחה עם מי שהכירו, מתעמקת ההכרה בערך אישיותו, והיא משפיעה ומדריכה, והיא תוסיף להקרין באור חייה ומותה גם יחד...

אנשי ההר

לכהני עמל במקדש מולדת

דימינוכם אנשי עציון,

כמבין סלעים צמחתם ועליתם

אנשי ההר.

בשבילי עקדה,

בין חברון לירושלים

צעדתם בדד.

הרים קדומים הצמחתם הפרחתם,

עד נעקדתם עליהם כעולות תמימות.

קרבו ציבור,

ציבור שלם נעקד על מזבחו

על סף המדינה ולמענה חלל נפלו

חרב ישראל בידם ונצח ירושלים בפייהם.

נחם...נחם

נחם ד' אלקינו את אבלי עציון,
יתומיו, אלמנותיו והורי לוחמיו.
הבט משמים וראה את המזבחות
ואת אלת עקדות זכור.
אור פניך נשא על השרידיים
ברך את נירם וביתם תקומם.
כי היית אב ליתומים
ולב אלמנות תרגין.
יעלו חסדיך מחברון
וניחומיך מירושלים.